

LECTIO VI: ΟΙ ΝΟΜΟΙ:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Ρωμαίος ρήτορας, πολιτικός και φιλόσοφος Κικέρωνας (106-43 π.Χ.) ασχολήθηκε με το πρόβλημα των νόμων και στα θεωρητικά του έργα (συγκεκριμένα στο «De legibus», «Για τους νόμους») και στους ρητορικούς του λόγους. Επιδίωξε μια σύνθεση – χωρίς να είναι βέβαιο ότι την πέτυχε – ανάμεσα στην ελληνική φιλοσοφική αντίληψη για τους νόμους και στη ρωμαϊκή πραγματικότητα. Το απόσπασμα που ακολουθεί είναι από το λόγο του «Pro Cluentio», που τον έγραψε το 66 π.Χ.

ΚΕΙΜΕΝΟ	ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
In ea civitate, quam leges continent, boni viri libenter leges servant. Lex enim est fundamentum libertatis, fons aequitatis. Mens et animus et consilium et sententia civitatis posita est in legibus. Ut corpora nostra sine mente (non stant), sic civitas sine lege non stat. Legum ministri sunt magistratus, legum interpretes iudices, legum denique omnes servi sumus: sic enim liberi esse possumus.	Σε αυτήν την πολιτεία, την οποία οι νόμοι στεριώνουν, οι καλοί πολίτες τους νόμους πρόθυμα τηρούν. Γιατί ο νόμος είναι το θεμέλιο της ελευθερίας, η πηγή της δικαιοσύνης. Ο νους και η ψυχή και η σκέψη και η κρίση της πολιτείας βρίσκονται στους νόμους. Όπως τα σώματά μας χωρίς την ψυχή (δεν υπάρχουν / δεν στέκονται / είναι νεκρά), έτσι και η πολιτεία χωρίς το νόμο δεν στέκεται. Των νόμων οι άρχοντες είναι θεράποντες, των νόμων οι δικαστές είναι ερμηνευτές, των νόμων, τέλος, όλοι μας υπηρέτες είμαστε· γιατί έτσι ελεύθεροι να είμαστε μπορούμε.

ΕΤΥΜΟΛΟΓΙΚΑ

boni: πρβ. μπουνάτσα = καλοκαιρία· << βεν.
servant: όρῶ < Forῶ
fundamentum: < fundo
libertatis: < liber ≈ ελεύθερος· libero
sine: ἄνευ
ministry: πρβ. minimus
magistratus: < magister
servi: κυρ. «φύλακας»· πρβ. servo
liberi: =/liber -bri = βιβλίο

possumus: < pote – «κύριος» + sum· πρβ. δεσπότης = «κύριος του σπιτιού».

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ		
ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ	ΕΠΙΘΕΤΑ	ΡΗΜΑΤΑ
<u>A' ΚΛΙΣΗ</u> ΘΗΛΥΚΑ ✓ Sententia-sententiae = κρίση/άποψη <u>B' ΚΛΙΣΗ</u> ΑΡΣΕΝΙΚΑ ✓ Vir-viri = άνδρας ✓ Animus-animi = ψυχή ✓ Servus-servi = δούλος/υπηρέτης ✓ Minister-ministri = υπηρέτης ΟΥΔΕΤΕΡΑ ✓ Fundamentum-fundamenti = θεμέλιο ✓ Consilium-consilii = σκέψη <u>Γ' ΚΛΙΣΗ</u> ΑΡΣΕΝΙΚΑ ✓ fons,fontis = πηγή ✓ iudex-iudicis = δικαστής ✓ interpres,interpretis = ερμηνευτής ΘΗΛΥΚΑ ✓ interpres-interpretis = ερμηνεύτρια ✓ civitas-civitatis = πολιτεία ✓ lex-legis = νόμος ✓ libertas-libertatis = ελευθερία ✓ aequitas-aequitatis = δικαιοσύνη ✓ mens-mentis = νους/μυαλό ΟΥΔΕΤΕΡΑ ✓ corpus-corporis = σώμα	<u>B' ΚΛΙΣΗ</u> ✓ bonus-bona-bonum = καλός-η-ο melior-melior-melius optimus-optima-optimum ✓ liber-libera-liberum = ελεύθερος-η-ο liberior-liberior-liberius liberrimus-liberrima-liberrimum ✓ positus-posita-positum = εγκατεστημένος/τοποθετημένος-η-ο <u>Γ' ΚΛΙΣΗ</u> ✓ omnis-omnis-omne = όλος-η-ο	<u>ΒΟΗΘΗΤΙΚΟ ΡΗΜΑ</u> ✓ Sum-fui-_-esse = είμαι ✓ Possum-potui-_-posse = μπορώ <u>A' ΣΥΖΥΓΙΑ</u> ✓ Servo-servavi-servatum-servare = τηρώ ✓ Sto-steti-status-stare = στέκομαι/υπάρχω <u>B' ΣΥΖΥΓΙΑ</u> ✓ Contineo-continui-contentum-continere = στερεώνω/στεριώνω/στηρίζω <u>Γ' ΣΥΖΥΓΙΑ</u> ✓ Pono-posui-positum-ponere = τοποθετώ
ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ	ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ	ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ
✓ enim = γιατί (αιτιολογικός/παρατακτικός) ✓ et = και(συμπλεκτικός/παρατακτικός) ✓ ut = όπως(παραβολικός)	✓ in+αφαιρετική ✓ sine+αφαιρετική	✓ denique = τελικά ✓ sic = έτσι ✓ libenter = πρόθυμα libentius libentissime
ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ		
✓ Is-ea-id = αυτός/η/ο (οριστική) ✓ Qui-quae-quod = ο/η/το οποίος/α/ο (αναφορική) ✓ Noster-nostra-nostrum = δικός-η-ο μας (κτητική)		

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ	ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ
In ea civitate boni viri libenter leges servant: κύρια πρόταση κρίσεως, εκφέρεται με οριστική και εκφράζει το πραγματικό.	
in: πρόθεση + αιτιατική ea: αφαιρετική πτώση, ενικός αριθμός, θηλυκό γένος της οριστικής αντωνυμίας is, ea, id = αυτός, αυτή, αυτό. civitate: αφαιρετική πτώση, ενικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού της γ' κλίσης civitas -atis boni: ονομαστική πτώση, πληθυντικός αριθμός, αρσενικό γένος του επιθέτου β' κλίσης, θετικού βαθμού bonus, bona, bonum viri: ονομαστική πτώση, πληθυντικός αριθμός, αρσενικό γένος του ουσιαστικού της β' κλίσης vir, viri. libenter: επίρρημα τροπικό, θετικού βαθμού leges: αιτιατική πτώση, πληθυντικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού της γ' κλίσης, lex, legis servant: γ' πληθυντικό πρόσωπο οριστική έγκλιση, χρόνος ενεστώτας, ενεργητική φωνή του ρήματος α' συζυγίας servo, servavi, servatum, servāre = τηρώ, φυλάω.	servant: ρήμα viri: υποκείμενο στο servant. leges: αντικείμενο στο servant. boni: ονομαστικός ομοιόπτωτος, επιθετικός προσδιορισμός στο viri. in civitate: εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει στάση σε τόπο (μεταφορικά) στο servant. ea: ονομαστικός ομοιόπτωτος, επιθετικός προσδιορισμός στο civitate. libenter: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο servant.
quam leges continent: δευτερεύουσα αναφορική, προσδιοριστική πρόταση στη λέξη civitate της κύριας ως επιθετικός προσδιορισμός . Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία quam και εκφέρεται με οριστική, καθώς εκφράζει το πραγματικό.	
quam: αιτιατική πτώση, ενικός αριθμός, θηλυκό γένος της αναφορικής αντωνυμίας qui, quae, quod leges: ονομαστική πτώση, πληθυντικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης lex, legis = νόμος. continent: γ' πληθυντικό πρόσωπο οριστική έγκλιση, χρόνος ενεστώτας, ενεργητική φωνή του ρήματος β' συζυγίας contineo, continui, contentum, continēre	continent: ρήμα leges: υποκείμενο στο continent. quam: αντικείμενο στο continent.
Lex enim est fundamentum libertatis, fons aequitatis: κύρια πρόταση κρίσεως, εκφέρεται με οριστική και δηλώνει το πραγματικό.	
lex: ονομαστική πτώση, ενικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης, lex, legis enim: παρατακτικός, αιτιολογικός σύνδεσμος est: γ' ενικό πρόσωπο, οριστική έγκλιση, χρόνος ενεστώτας του βοηθητικού ρήματος sum, fui, -, esse fundamentum: ονομαστική πτώση, ενικός	est: ρήμα lex: υποκείμενο στο est. fundamentum: κατηγορούμενο στο lex του ρήματος est (ασύνδετο σχήμα). fons: κατηγορούμενο στο lex του ρήματος est (ασύνδετο σχήμα). libertatis:γενική αντικειμενική στο

αριθμός, ουδέτερο γένος του ουσιαστικού β' κλίσης <i>fundamentum</i> -i <i>libertatis</i>: γενική πτώση, ενικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης <i>libertas</i> -atis <i>fons</i>: ονομαστική πτώση, ενικός αριθμός αρσενικό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης <i>fons</i>, <i>fontis</i> <i>aequitatis</i>: γενική πτώση, ενικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης <i>aequitas</i> -atis	<i>fundamentum</i>. <i>aequitatis</i>: γενική υποκειμενική στο <i>fons</i>.
Mens et animus et consilium et sententia civitatis posita est in legibus: κύρια πρόταση κρίσεως, εκφέρεται με οριστική και εκφράζει το πραγματικό.	
<i>mens</i>: ονομαστική πτώση, ενικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης <i>mens</i>, <i>mentis</i> <i>et</i>: παρατακτικός, συμπλεκτικός σύνδεσμος <i>animus</i>: ονομαστική πτώση, ενικός αριθμός, αρσενικό γένος του ουσιαστικού β' κλίσης <i>animus</i> -i <i>consilium</i>: ονομαστική πτώση, ενικός αριθμός, ουδέτερο γένος του ουσιαστικού β' κλίσης <i>consilium</i> -ii/ -i <i>sententia</i>: ονομαστική πτώση, ενικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού α' κλίσης <i>sententia</i> -ae <i>civitatis</i>: γενική πτώση, ενικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης <i>civitas</i> -atis <i>posita est</i>: γ' ενικό πρόσωπο, οριστικής έγκλιση, χρόνος παρακείμενος, παθητική φωνή του ρήματος γ' συζυγίας <i>pono</i>, <i>posui</i>, <i>positum</i>, <i>ponēre</i> <i>in</i>: πρόθεση + τοπική αφαιρετική <i>legibus</i>: αφαιρετική πτώση, πληθυντικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης <i>lex</i>, <i>legis</i>	<i>posita est</i>: ρήμα <i>mens</i>: υποκείμενο στο <i>posita est</i> <i>animus</i>: υποκείμενο στο <i>posita est</i> <i>consilium</i>: υποκείμενο στο <i>posita est</i> <i>sententia</i>: υποκείμενο στο <i>posita est</i>. <i>civitatis</i>: γενική υποκειμενική στο <i>sententia</i>. <i>in legibus</i>: εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει στάση σε τόπο (μεταφορικά) στο <i>posita</i> <i>est</i>.
Ut corpora nostra sine mente (non stant): δευτερεύουσα επιρρηματική, απλή, παραβολική, συγκριτική πρόταση, που δηλώνει τον τρόπο. Εισάγεται με τον παραβολικό σύνδεσμο <i>ut</i> και εκφέρεται με οριστική (εννοείται το ρήμα <i>non stant</i>), αφού η σύγκριση αφορά σε δύο καταστάσεις που είναι ή θεωρούνται ότι είναι αντικειμενική πραγματικότητα. Η παραβολική πρόταση λειτουργεί ως β' όρος σύγκρισης. Ο α' όρος είναι η κύρια πρόταση «<i>sic civitas...non stat</i>». Το τροπικό επίρρημα <i>sic</i> της κύριας προεξαγγέλλει την απλή παραβολική / συγκριτική πρόταση του τρόπου.	
<i>ut</i>: υποτακτικός, παραβολικός σύνδεσμος <i>corpora</i>: ονομαστική πτώση, πληθυντικός αριθμός, ουδέτερο γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης <i>corpus</i>, <i>corporis</i> = <i>nostra</i>: ονομαστική πτώση, πληθυντικός αριθμός, ουδέτερο γένος της κτητικής αντωνυμίας α' προσώπου, για πολλούς κτήτορες <i>noster</i>, <i>nostra</i>,	<i>non stant</i>: εννοούμενο ρήμα. <i>corpora</i>: υποκείμενο στο <i>non stant</i> <i>nostra</i>: ομοιόπτωτος, επιθετικός προσδιορισμός στο <i>corpora</i>. <i>sine mente</i>: εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει έλλειψη, εξαίρεση στο <i>non stant</i>

nostrum sine: πρόθεση + αφαιρετική mente: αφαιρετική πτώση, ενικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης mens, mentis = νους	
sic civitas sine lege non stat: κύρια πρόταση κρίσεως, εκφέρεται με οριστική και εκφράζει το πραγματικό.	
sic: τροπικό επίρρημα civitas: ονομαστική πτώση, ενικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης civitas -atis sine: πρόθεση + αφαιρετική lege: αφαιρετική πτώση, ενικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης lex, legis non: αρνητικό μόριο = όχι / δεν stat: γ' ενικό πρόσωπο, οριστική έγκλιση, χρόνος ενεστώτας, ενεργητικής φωνής του ρήματος α' συζυγίας sto, steti, statum, stare	non stat: ρήμα. civitas: υποκείμενο στο non stat. sine lege: εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει έλλειψη, εξαίρεση στο non stat. sic: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο non stat
Legum ministri sunt magistratus: κύρια πρόταση κρίσεως, εκφέρεται με οριστική και εκφράζει το πραγματικό.	
legum: γενική πτώση, πληθυντικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης lex, legis ministri: ονομαστική πτώση, πληθυντικός αριθμός, αρσενικό γένος του συγκοπτόμενου ουσιαστικού β' κλίσης minister, ministri. sunt: γ' πληθυντικό πρόσωπο, οριστική έγκλιση, χρόνος ενεστώτας του βοηθητικού ρήματος sum, fui, -, esse magistratus: ονομαστική πτώση, πληθυντικός αριθμός, αρσενικό γένος του ουσιαστικού δ' κλίσης magistratus -us	sunt: ρήμα. magistratus: υποκείμενο στο sunt. ministri: κατηγορούμενο υποκειμένου (magistratus) μέσω του συνδετικού ρήματος sunt. legum: γενική αντικειμενική στο ministri.
legum interpretes iudices (sunt): κύρια πρόταση κρίσεως, εκφέρεται με οριστική (εννοείττα: sunt: οριστική ενεστώτα), λόγω του ασύνδετου σχήματος, και εκφράζει το πραγματικό.	
legum: γενική πτώση, πληθυντικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης lex, legis interpretes: ονομαστική πτώση, πληθυντικός αριθμός, αρσενικό & θηλυκό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης interpres, interpretis iudices: ονομαστική πτώση, πληθυντικός αριθμός, αρσενικό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης, iudex, -icis	sunt: εννοούμενο ρήμα. iudices: υποκείμενο στο sunt interpretes: κατηγορούμενο υποκειμένου (στο iudices) μέσω του εννοούμενου συνδετικού ρήματος (sunt). legum: γενική αντικειμενική στο interpretes.
legum denique omnes servi sumus: κύρια πρόταση κρίσεως, εκφέρεται με οριστική και εκφράζει το πραγματικό.	

legum: γενική πτώση, πληθυντικός αριθμός, θηλυκό γένος του ουσιαστικού γ' κλίσης lex, legis denique: χρονικό επίρρημα omnes: ονομαστική πτώση, πληθυντικός αριθμός, αρσενικό γένος του επιθέτου γ' κλίσης omnis, omnis, omne servi: ονομαστική πτώση, πληθυντικός αριθμός, αρσενικό γένος του ουσιαστικού β' κλίσης servus -i sumus: α' πληθυντικό πρόσωπο οριστική έγκλιση, χρόνος ενεστώτας του βοηθητικού ρήματος sum, fui, -, esse	sumus: ρήμα. nos: εννοούμενο υποκείμενο στο sumus. omnes: ονομαστικός ομοιόπτωτος, επιθετικός προσδιορισμός στο nos. servi: κατηγορούμενο υποκειμένου (στο nos) μέσω του συνδετικού ρήματος sumus. legum: γενική αντικειμενική στο servi. denique: επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο sumus.
sic enim liberi esse possumus: κύρια πρόταση κρίσεως, εκφέρεται με οριστική και εκφράζει το πραγματικό.	
sic: επίρρημα τροπικό = έτσι. enim: παρατακτικός, αιτιολογικός σύνδεσμος liberi: ονομαστική πτώση, πληθυντικός αριθμός, αρσενικό γένος του επιθέτου β' κλίσης, θετικού βαθμού liber, libera, liberum esse: απαρέμφατο ενεστώτα του βοηθητικού ρήματος sum, fui, -, esse possumus: α' πληθυντικό πρόσωπο, οριστική έγκλιση, χρόνος ενεστώτας του ρήματος possum, potui, -, posse	possumus: ρήμα. nos: εννοούμενο υποκείμενο στο possumus και στο esse (ταυτοπροσωπία). esse: αντικείμενο στο possumus και τελικό απαρέμφατο. liberi: κατηγορούμενο υποκειμένου (στο nos) μέσω του απαρεμφάτου του συνδετικού ρήματος (esse). sic: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο possumus.